

LASTEN JA NUORTEN LIKUNNAN KEHITTÄMISHANKKEET 2009–2010

Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 246

Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES

ISBN 978-951-790-296-0

ISSN 0357-2498

Matti Hakamäki

Nina Laakso

Kaarlo Laine

Katja Rajala

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto.....	4
Hyvinvointia Loimaalle.....	6
Yläkoulujen harrastustoiminnan kehittäminen Tampereella.....	15
Jyväskylän harrastushanke.....	27
Liite: Rahoitetut hankkeet.....	33

JOHDANTO

Opetusministeriö asetti keväällä 2009 lääninhallitusten jaettavaksi 650 000 euron suuruisen määrärahan lasten ja nuorten liikunnan kehittämishankkeisiin. Aikaisempina vuosina tukea on myönnetty liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämiseen. Lasten ja nuorten liikuntaohjelmaan sisältyvä liikunnan kehittämismääräraha on tavoitteiltaan laajempi kuin aiempi pelkkään iltapäivätoimintaan suunnattu tuki. Tämä näkyy myös tukea saaneiden hankkeiden toiminnassa. Mukaan mahtuu sisällöltään erilaisia hankkeita.

Raportin hankkeita koskevat tiedot ovat ELY-keskuksille toimitetuista lasten ja nuorten liikunnan kehittämismäärärahan selvityslomakkeista. Lomakkeet saatiin alueesta riippuen joko asiakirjakopioina tai voitiin käyttää ELY-keskuksen kopiokonetta. Vuonna 2009 lääninhallitukset (nykyiset ELY-keskukset) myönsivät tukea toimintakaudelle 2009–2010 yhteensä 72 hankkeelle. Suurin myönnetty tuki kaudella 2009–2010 oli 29 000 euroa Tampereen kaupungille ja pienin 900 euroa oli Inarin Yritykselle.

Yhteenvetoa hankkeiden valtionavun käytöstä tiliselvitysten pohjalta

Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisrahan yhteenvetoraporttia varten käytiin läpi kaikki kaudella 2009–2010 valtionavustusta saaneiden hankkeiden tiliselvityslomakkeet. Tiliselvityksiä oli laadittu kolmelle erilaiselle lomakepohjalle:

- Selvitys lasten ja nuorten liikunnan kehittämismäärärahan valtionavustuksen käytöstä
- Tiliselvitys ja toimintaraportti koululaisten kerhotoiminnasta
- Selvitys liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämisavustuksen käytöstä

Hankkeissa palkkoihin kului puolet budjetista. Toiseksi eniten rahaa käytettiin välineisiin. Monen hankkeen rahoitus oli vahvasti lääninhallitusten jakaman valtionavun varassa. Valtionavustuksen osuus hankkeiden rahoituksesta oli 55 %. Omarahoitusosuus oli 38 %. Alle 10 hanketta ilmoitti tiliselvityslomakkeessa läänin myöntämän valtionavun ainoaksi toiminnan rahoituslähteeksi. Lisäksi oli muutamia hankkeita, joiden selvityksissä valtionavun lisäksi mainittu muu rahoitus oli hyvin vähäistä. Hankkeiden tuli hakuvaiheessa esittää suunnitelma toiminnan vakiinnuttamisesta, ja 80 % rahoitetuista hankkeista oli niin tehnyt. Niiden hankkeiden vakiinnuttaminen on epätodennäköistä, joissa omarahoitusosuus on hyvin pieni.

Hankkeiden rahoitus onnistui valtionavunkäytölle asetettujen kriteereiden rajoissa. Vain viideltä hankkeelta pyydettiin lisätietoja tiliselvityksestä tai laskutettiin takaisin saatua valtionavustusta. Yksi hanke peruuntui, ja sille kohdistettu avustus jaettiin lisäavustuksena kolmelle hankkeelle. Kevään 2009 hakuprosessin aikataulu oli tiukka ja tiedotus tuli myöhään, joten kaiken kaikkiaan hankkeiden toteutus onnistui.

Tässä raportissa on esitelty tarkemmin kolme paikallista hanketta.

HYVINVOINTIA LOIMAALLE

Loimaan kaupungin organisoima ja koordinoima Hyvinvointia Loimaalle -hanke on poikki-hallinnollinen kehittämishanke. Se käynnistyi 1.8.2009, ja ensimmäinen toimintakausi päättyi 31.5.2010. Hankkeessa ovat mukana opetus-, liikunta- ja nuorisopalvelut ja yhteistyötä tehdään kolmannen sektorin toimijoiden, seurojen ja yhdistysten edustajien kanssa (esim. Loimaan Korikonkarit, Ippon, Loimaan Leisku, Virttaan Nousu, Loimaan Urheiluratsastajat, Alastaro Golf, Loimaan 4H-yhdistys, Kojonkulman kyläyhdistys). Hankkeen koordinaattori on liikuntasihteerit Tarja Lähdemäki. Tärkeä koulutuksellinen ja sisällöllinen asiantuntijataho on Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu sekä sen asiantuntija nuoriso- ja koulutuspäällikkö Karita Toivonen.

Taustana hankkeelle on kuntaliitos 1.1.2009. Silloin Loimaan kaupunkiin liittyivät Alastaro ja Mellilä. Liitoksessa kaupungin pinta-ala laajentui huomattavasti, ja asukasluku on nyt runsaat 17 000. Perusturvalautakunta on valmistellut hyvinvointipoliittisen ohjelman sivistys-, vapaa-aika-, liikunta- ja nuorisotoimien kanssa. Loimaalla on tehty myös liikuntapaikkakartoitus ja vielä on tarkoitus kartoittaa koulujen ja päiväkotien pihat.

Hyvinvointia Loimaalle -hankkeen tavoitteena on tukea ja edistää Loimaan lasten ja nuorten päivittäistä liikuntaa ja hyvinvointia kehittämällä monipuolisia liikuntaelämyksiä ja aktiivista osallistumista tukevia toimintoja lasten ja nuorten toimintaympäristössä yhteistyössä kaupungin eri hallintokuntien ja muiden sidosryhmien kanssa.

Hankkeen pääsisällöt:

- Koulupäivän liikunnallistaminen
- Koulujen harrastetoiminnan lisääminen (kerhotoiminta) yhdistysten toteuttamana yhteistyössä opetustoimen kanssa
- Lasten ja nuorten harrastuksiin saattaminen, harrastusten kartoitus, henkilökohtainen ohjaus, uusien harrastemahdollisuuksien luominen
- Liikunnan integrointi muihin oppiaineisiin
- Erytystä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten liikuntamahdollisuuksien parantaminen ja ohjatun liikunnan lisääminen (liikunta-, sosiaali- ja terveystoimi)
- Päivähoitopäivän liikunnallistaminen
- Muut toimet liikunnan aktivoimiseksi

Hankkeen talousarvion mukainen kokonaiskustannus on 30 420 €. Siihen haettiin opetusministeriön eli nykyisen opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää liikunnan kehittämisavustusta 20 420 €. Tukea saatiin 14 000 €. Omarahoituksena palkkamenot ovat 4000 € ja koulutus-, matkustus-, kuljetuskustannukset ja kaluston hankintamenot jaettuna koulu- toimen, päivähoiton ja nuorisotoimen kesken a' 1000 € sekä liikuntatoimen osuus 3000 €.

Koulupäivän liikunnallistaminen

Tämän osion tavoitteena on ollut käynnistää koululaisten hyvinvoinnin edistäminen vaikuttamalla koulupäivän liikunnallistamiseen. Ensimmäisen vaiheen toimenpiteenä on ollut välituntiliikunnan lisääminen kaikissa Loimaan alakouluissa. Jokaisella koululla on oma yhdysopettaja ja oppilaista on koulutettu välkäreitä eli vertaisohjaajia kahdeksalla koululla. Yhteensä koulutettuja viides- ja kuudesluokkalaisia oppilaita on 165. Koulutuksen on toteuttanut Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry.

Koulujen harrastetoiminta

Hankkeen tavoitteena on ollut laajentaa järjestöjen osallistumista harrastetoimintaan kilpailutoiminnan ohella. Kauden aikana on järjestetty neljä yhteispalaveria joissa ovat olleet edustettuina järjestöt ja kaupunki. Kerhotoimintaa on esitelty myös rehtoripalaverissa. Nuoren Suomen Löydä liikunta -koulutus on järjestetty yhdelletoista loimaalaiselle osallistujalle. Hankkeen tämän osion tueksi on lisäksi järjestetty vähän liikkuvien innostamiseksi Liikkujaksi-koulutus. Siihen on osallistunut kuusi henkilöä. Yhteiseen lasten liikuntakerhotoiminnan arviointi- ja kehittämisiltaan osallistuivat kaupungin sivistysjohtaja ja liikuntasihiteeri sekä järjestöjen edustajat ja osa kerho-ohjaajista.

Loimaan Korikonkarit on järjestänyt toimintaa kuudella Loimaan koululla. Kerhojen pääsisältönä ovat olleet koripallon perusteet leikinomaisesti toteutettuina. Miesten edustusjoukkueesta on käynyt kerhoissa vierailijoita. Osa lapsista on käynyt koriskerhossa jo aiemmin. Tasoerot ovat suuria ryhmien sisällä. Kerhotoimintaa on koordinoitu muiden kerhojen kanssa, joten toimintaa on suunniteltu yhdessä. Koripallokouluista seitsemän on ollut alakouluilla ja kolme yläkouluilla. Lasten määrä on ollut kerhokohtaisesti 7–20. Kerhoihin osallistuminen vaihtelee paljon paikallisesti, Metsämaan koululla osallistujia on n. 60 % oppilaista, Niinijoella 35 % ja Keskuskoululla 5 %. Näyttää siltä, että pienemmillä ja syrjemmässä sijaitsevilla kouluilla suhteellinen osallistuminen on laajempaa kuin keskustan isoilla kouluilla.

Muita järjestöjen ja seurojen kerhoja:

Loimaan urheiluratsastajat	3 kerhoa
Virttaan Nousu	1 kerho
Loimaan Leisku	1 kerho
Loimaan 4H	4 luontoliikuntakerhoa
Kojonkulman kyläyhdistys	1 liikuntakerho ja akrobatiakerhot
Budoseura Ippon	2 yläkoulujen kerhoa
Alastaro Golf	3 yläkoulun kerhoa keväällä 2010

Koulujen omia kerhoja:

Hirvikosken koulu	2 kerhoa
Niinijoen koulu	1 sählykerho (oppilaiden vanhemmat ohjaajina)
Keskuskoulu	1 shakkikerho(oppilaiden vanhemmat järjestäjinä)
Tuulensuun koulu	2 kerhoa (liikunta- ja keva)
Alastaron yläkoulu	1 eräkerho ja 1 moottoripyöräkerho

Lasten ja nuorten harrastuksiin saattaminen

Nuorisopalvelut on toteuttanut lasten ja nuorten harrastuksiin saattamista neliportaisen työtavan mukaisesti. Harrastusten kartoittamisen lisäksi tavoitteena on ollut saattaa nuoria harrastuksen pariin henkilökohtaisen ohjauksen sekä nuorten toiveiden ja kiinnostuneisuuden mukaisesti. Uusien harrastusmahdollisuuksien luominen toiveiden pohjalta on myös tavoitteena. Syksyllä 2009 harrastekysely tehtiin kahden koulun kuudesluokkalaisille oppilaille ja syksyllä 2010 kaikille viidesluokkalaisille. Neliportaisessa mallissa ensimmäinen vaihe on orientaatio. Siinä kerrotaan mitä harrastaminen on. Kyselyvaiheessa tehdään koko luokkaa koskevat kyselyt ja kartoitetaan halukkuus henkilökohtaiseen harrastuksiin ja ohjattuun harrastamiseen. Haastattelujen tarkoituksena on täsmentää kyselyn tuloksia henkilökohtaisesti. Ohjaus tarkoittaa harrastuksiin ohjaamista vanhempien luvalla sekä omien toiveiden ja kiinnostuksen mukaisesti.

Loimaan nuorisopalvelut ja Kota ry ovat aloittaneet yhteistyössä ammatillisesti ohjatun vertaisryhmätoiminnan syksyllä 2009 (RAY:n tuella). Kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat heikosti tai eivät ollenkaan harrastustoimintaan kiinnittyneitä. Nuoret saatetaan pitkäkestoisella ohjauksella harrastustoiminnan pariin. Valikointi ryhmiin on tapahtunut nuoren oman kiinnostuksen perusteella ja oppilashuollon suosittamana. Ryhmässä sovelletaan toiminnallisuutta eri muodoissa.

Nuorisosihteri Pirkko Suhosen (2009) Mikkelin ammattikorkeakouluun tekemän opinnäytetyön kyselyn mukaan vastanneista nuorista 73 % osallistui ohjattuun harrastukseen ja 27 % ilmoitti että heillä ei ollut yhtään ohjattua harrastusta. Koulukohtaiset harrastuneisuuserot olivat suuria. Joissakin kouluissa lapsilla oli keskimäärin lähes kaksi harrastusta ja joissakin keskimäärin alle yksi harrastus. Määrään vaikutti koulun etäisyys kuntakeskuksesta. Koululaisten vastauksissa liikunta mainittiin 55 % vastauksista, seuraavina kerhotoiminta, ilmaisu/teatteri ja musiikki, kädentaidot ja kuvataiteet sekä tanssi. Liikuntaa pidettiin kiinnostavimpana harrastuksena. Seuraavina olivat kotitalous ja musiikki. 23 vastanneesta oppilaasta, jotka eivät harrastaneet ohjatusti mitään, 74 % oli kiinnostunut aloittamaan harrastuksen. Esteinä aloittamiseen mainittiin kiinnostavan harrastuksen puute, pitkä matka ja liikkumisvaikeudet. Harrastamisen lopettamisen yhtenä syynä tuli esille kiusaaminen harrastuksessa. Suhonen korostaakin ohjauksen ohjauksellista ammattitaitoa, ei pelkästään sisällöllistä osaamista. Maksullisuus ei muodostanut estettä harrastamiseen.

Liikunnan integroiminen muihin oppiaineisiin

Esikoulu- ja 1–2-luokkien opettajille järjestettiin syyskuussa 2009 yhteinen koulutustilaisuus ”oppia liikunnan keinoin”, jossa osallistujia oli 21. Järjestäjinä olivat sosiaali- ja sivistystoimi. Keskeisiä teemoja olivat liikunta kielen oppimisen välineenä, matemaattisten valmiuksien kehittäminen toiminnallisilla menetelmin, motoriikkaradalla motoriset perustaidot ja havainnointi, aistien ja liikkumisen yhdistyminen toisiinsa, erilaiset oppimistyylit ja eri opetusmenetelmien käyttö lapsen oppimisessa.

Koulun koko henkilökunnan motivointi ja osaamisen kehittäminen

Tavoitteena on ollut koulun koko henkilökunnan (opettajat, aamu- ja iltapäiväohjaajat, koulunkäyntiavustajat, terveydenhoitajat) osaamisen ja motivaation kehittäminen lasten päivittäisen liikunnan kehittämiseksi. Tätä varten on järjestetty harrasteliikunnan ohjaaja-

koulutusta ja opettajien täydennyskoulutusta. Opettajille suunnattu Helposti liikkeelle -koulutus on antanut käytännön liikuntavinkkejä opettajille.

Vanhempainillat

Vanhempainiltoja on järjestetty neljällä koululla teemalla ”Liikunnan merkitys lasten kehitykselle”. Esityksen lisäksi on esitelty hanketta ja Loimaan liikuntatoimen palveluja lapsiperheille. Vanhempainiltojen tavoitteena on ollut herätellä vanhempia liikunnan mahdollisuuksiin arjessa.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten liikuntamahdollisuuksien parantaminen

Sosiaali- ja terveystoimen ja liikuntatoimen yhteistyönä toteutettavan hankeosan tavoitteena on liikuntamahdollisuuksien parantamisen lisäksi ohjatun liikunnan lisääminen. Toteutus ja yksityiskohtainen ideointi ovat siirtyneet keväällä 2010 vahvistetun hyvinvointipoliittisen ohjelman myötä.

Päivähoitopäivän liikunnallistaminen

Tavoitteena on varhaiskasvatuksen henkilöstön liikunnan osaamisen vahvistamisen ja lisääminen. Painopiste on vähän liikkuvien lasten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten liikunnassa. Toteutus on tehty työyhteisökohtaisesti. Tavoitteina on ollut lisätä vanhempien tietoisuutta liikunnasta ja edistää perheiden hyvinvointia yksikkökohtaisilla vanhempainilloilla ja yhteisillä perheliikuntailloilla. Jo aiemmin, vuosina 2004–2005, on työyhteisökohtaisesti toteutettu päivähoiton liikuntakoulutus. Lisäksi on järjestetty koko päivähoiton yhteinen liikuntapäivä ja lasten liikunnan täydennyskoulutuspäivä.

Toiminnalliset ohjausryhmätyöskentelyt on toteutettu kauden aikana ja Liikkujaksi -koulutukseen ovat osallistuneet kaikki Loimaan päivähoiton varhaiskasvattajat – myös perhepäivähoitajat – 129 henkilöä. Samoin on kartoitettu liikuntaa koskeva tuen tarve webropol-kyselyllä. Loimaalla on järjestetty lisäksi päivähoiton yhteinen perheliikuntailta, 24.11.2009 ulkoliikuntatapahtumana. Päivähoiton liikunnan kehittäminen on toteutettu ”Kannusta liikkujaksi -projektina”. Koulutustyöryhmässä on ollut noin kymmenen henkilöä. Ryhmä on kokoontunut keskimäärin kerran kuukaudessa. Marras-joulukuussa 2009 liikuntatoimi järjesti päivähoitoikäisille ja kotona oleville lapsille tempuradat neljässä liikuntahallissa.

Muut toimet liikunnan aktivoimiseksi

Laajentuneen Loimaan eri kyläkunnista on järjestetty uimahallikuljetukset omaehtoisen liikunnan tueksi. Iltapäivätoiminnan ryhmille on tarjottu käyttömahdollisuus uima- ja jäähalliin liikuntaelämysten mahdollistamiseksi ja liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi.

Kerhokyselyn tuloksia

Toimintakaudella 2009–2010 Loimaalla järjestettiin 58 erilaista lasten ja nuorten harraste- tai kansalaistaitokerhoa. Liikuntaan liittyviä kerhoja oli 26 (akrobatia-, erä- ja shakkikerhoja ei laskettu mukaan). Osallistujia liikunnallisissa kerhoissa on ollut noin 300–450. Osa kerhoista, kuten golf, toteutui loppukeväästä 2010, ja niiden osalta lukuja ei ole käytettävissä. Kerhot tavoittavat arviolta 35–40 % oppilaista.

Haastattelujen perusteella liikuntakerhot ovat tavoittaneet enemmän tyttöjä kuin poikia. Kerhoihin osallistuneista noin 10 % ei ole mukana seuratoiminnassa tai muussa organisoitussa liikunnallisessa toiminnassa. Tältä osin liikunnallisten kerhojen tavoite on toteutunut kohtuullisen hyvin. Alakoululaisten osallistuminen on huomattavan aktiivista verrattuna yläkouluikäisiin.

Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilun asiantuntija Karita Toivosen tekemään kyselyyn vastasi 94 lasta. Kyselyn tavoitteena oli kerätä palautetta ja lasten kokemuksia liikuntakerhotoiminnasta 2009–2010. Kyselyn johtopäätöksiä todetaan:

- Suurin osa tulee kerhoihin hyvillä mielin, pahalla mielellä ei kukaan
- 76 % vastaajista on sitä mieltä että kerhossa on ollut erittäin kivaa ja 21 % että kivaa
- Ohjaajat ovat vastaajien mukaan hyviä ja päteviä
- Liikuntakerholaiset tulevat hyvin toimeen keskenään ja kerhojen säännöt ovat selvät
- Noin joka neljäs on nähnyt kiusaamista tai tullut kiusatuksi
- Melkein kaikki ovat halukkaita osallistumaan kerhoon myös jatkossa

Terveysliikuntaluentotapahtuma

11.5.2010 järjestettiin Loimaalla terveysliikuntaluentotapahtuma, jossa luennoitsijana oli Tommi Vasankari UKK-instituutista. Tapahtuman tavoite oli tukea Hyvinvointia Loimaalle -hankkeen tavoitteita, lisätä tietoisuutta liikunnan ja terveyden välisistä yhteyksistä sekä mahdollisista taloudellisista vaikutuksista kuntatalouteen ja muodostaa eri yhteistyötahojen ja kaupungin päättäjien yhteinen foorumi hankkeen jatkoon vahvistamiseksi. Paikalla oli 31 osallistujaa. 20 % osallistujista oli koulujen opettajia tai rehtoreita tai muiden oppilaitoksen opettajia. 16 % edusti terveydenhuollon henkilöstöä, kaupungin keskushallinnon ja hallintokuntien johtoa oli 20 % osallistujista. Varhaiskasvatuksen, liikunta-, nuoriso- ja sosiaalitoimen edustajia ja toimihenkilöitä oli niin ikään 20 %. Loput olivat urheiluseurojen johtohenkilöitä, luottamushenkilöitä, tiedotusvälineiden edustajia tai ulkopuolisia tahoja.

Hyvinvointia Loimaalle -hankeprofiili

Loimaalla toteutetun ja edelleen jatkuvan liikunnallisen kehittämishankkeen keskeisiä tunnuspiirteitä ovat kokonaisvaltaisuus, koulutuksellisen osaamisen lisääminen ja laaja toimintakenttä. Hanke on nivottu osaksi kaupungin hyvinvointipoliittista ohjelmaa ja siihen liittyvät kaupungin eri sektorit. Liikunnallisuus on liitetty ideologisesti hyvinvointiin ja laajasti ymmärrettyyn terveen elämäntavan lähtökohtiin. Kirjattuna hyvinvointipoliittiseen ohjelmaan se on myös osa kaupungin kokonaisstrategiaa, ei ainoastaan liikuntasektorin toimintaa. Hanke on lähtenyt liikkeelle sekä perustason toimintana että hallinnollisena yhteistyöhankkeena.

Koulutuksellinen panos on ollut merkittävä. Lapsia ja nuoria, päivähoiton henkilökuntaa, opettajia ja rehtoreita sekä muita toimijoita on koulutettu liikkumisen laajassa viitekehyksessä. Vanhemmille on tiedotettu liikkumisen merkityksestä lapsille vanhempainilloissa ja osa vanhemmista on mukana hankkeen kerhotoiminnassa. Koulutus voidaan tulkita yhteiseksi perustaksi hankkeen tulevalle toiminnalle. Tämä merkitsee myös laajentuvaa vaikutusalueetta suhteessa eri-ikäisiin kuntalaisiin.

Loimaalla on osattu verkostoitua. Ydintoimijat liikuntasihteeri, nuorisosihteeri ja päivähoiton vastaavat sekä sivistystoimenjohtaja muodostavat hankkeen toiminnallisen verkoston, johon kiinnittyy Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n liikunnallinen, koulutuksellinen ja toiminnallinen osaaminen ja asiantuntemus. Ydinverkosto kokoaa yhteen seuratoimijoita ja järjestöjä sekä pitää yhteyttä kouluihin ja keskushallintoon.

Hankkeelle on tunnusomaista koulujen, seuratoimijoiden, vanhempien ja lasten sekä nuorten autonomian kunnioittaminen. Tämä tarkoittaa lähtökohtien tunnistamista, kohteena olevien yksilöiden ja yhteisöjen oman toiminnallisuuden ottamista liikuttamisen perustaksi. Liikuntaa ei lähdetä tuputtamaan valmiina pakettina, vaan kunkin edellytykset otetaan huomioon. Toiminta on räätälöityä lähtökohtiin ja tarpeisiin. Esimerkiksi koulujen toimintakulttuurit poikkeavat paljon toisistaan, mistä seuraa, että hankkeen aloittaminen ja käynnistyminen eri kouluilla vaativat erilaisia strategioita ja panostuksia. Räätälöityjä ratkaisuja ovat myös erityisryhmien ja nuorten harrastuksiin saattamiset.

Hankehaasteita

Liikunnallisille kehittämishankkeille on yleisesti tunnusomaista lyhytjänteisyys. Tämä johtuu rahoitusrakenteesta. Toimikausi on tavallisesti lukukauden mittainen, syksystä kevään lopulle. Suunnitelmatasolla voidaan tehdä pitempiä jaksoja kuten Loimaallakin.

Kuntatalous on aina liikunnan kehittämishankkeille ratkaiseva kysymys. Hankkeen saattaminen osaksi hyvinvointipoliittista strategiaa ja päättäjien sitouttaminen tavoitteisiin käytännön ratkaisujen tasolla on haastavaa. Yhteys päätösten vaikutusten ja tavoitteiden välillä jää usein tiedostamatta ja pohtimatta. Tällöin liikunnallisille kehittämishankkeille oleelliset, joskus ulkopuolisin silmin katsottuna pieniltä vaikuttavat supistamis päätökset, johtavat suuriin vaikutuksiin hankkeen kannalta. Loimaalla hanke on saanut opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahaa kaudelle 2010–2011 ja kaupunki on satsannut edelleen hankkeen jatkamiseen. Toiminnan pysyvyyden kannalta olisi oleellista että liikunnallinen hanke vakinaistettaisiin budjettiin.

Toimijoiden yhteistyöverkon ylläpito on keskeinen jatkuvuuden kannalta. Laajenemisen kannalta olisi oleellista saada pysyvät ja hyvät yhteistyömuodot säilymään niin, että toimijoiden ydinryhmä on kiinteässä yhteistyössä ja käy säännöllisesti ja jatkuvasti keskustelua hankkeen etenemisestä. Yhteistyötä olisi hyvä syventää hallintokuntien välillä. Avainhenkilöiden mukaan saaminen jatkuvaan keskusteluun ja suunnitteluun sekä arviointiin erilaisilla foorumeilla antaisi mahdollisuuksia hankkeen laajentamiseen ja syventämiseen kaupungin eri sektoreilla. Hankkeen ymmärtäminen laajana, liikkumisen edistämisenä toisi myös suunnitteluun ja toteutukseen uusia näkemyksiä.

Seurojen ja yhdistysten kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä ehto jatkuvuudelle. Kohderyhmien laajentaminen alakoululaisten ja muutoinkin liikkuvien piiristä edellyttää seurakulttuurien tarkistamista ja päivittämistä. Perinteisellä seuratoiminnalla ei tavoiteta

niitä lapsia ja nuoria, jotka eivät osallistu kilpailulliseen urheilutoimintaan. Uudet liikuntakulttuurin muodot tulisi yhdistää nykyajan lapsi- ja nuorisokulttuuriin uudella tavalla. Vanhempien tietoisuus, sitoutuminen ja omien käytäntöjen tarkastelu ja keskustelu muiden vanhempien, opettajien ja päivähoitohenkilöstön, seura- ja yhdistystoimijoiden sekä hankevastaavien kanssa loisi osaltaan maaperää uudentyyppisille lähestymistavoille lasten ja nuorten liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluunkin.

Perheet, lapset ja vanhemmat elävät maailmassa, jonka keskiössä on kamppailu ajasta, työn ulkopuolisesta ajasta ja vapaa-ajasta. Tähän kilpailuun osallistuvat perheen uusintamiseen liittyvät asiat, ravinto, lepo, virkistys ja viihde. Ajankäyttötutkimukset kertovat että kulutuksen ja viihdemedian sekä tietokoneen ääressä vietetty aika on pitkä. Liikunnalliset kehittämishankkeet joutuvat mukaan tähän kamppailuun, jotta ne löytävät paikkansa lasten ja nuorten arjessa.

YLÄKOULUJEN HARRASTUSTOIMINNAN KEHITTÄMINEN TAMPEREELLA

Tampereen kaupunki käynnisti Harrastava iltapäivä -hankkeen (HIP-hanke) syksyllä 2007. Kaupunkistrategiaan pohjautuvan hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää toimintamalli koulujen vapaaehtoisen kerhotoiminnan järjestämiseksi. Hankkeen kantavia ajatuksia ovat muun muassa kouluviihtyvyyden lisääminen ja yksinolon vähentäminen. Tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia tukemalla oppilaiden kasvua ja kehitystä sekä ehkäistä syrjäytymistä. Toiminta on avointa kaikille oppilaille, mutta mukaan toivotaan erityisesti sellaisia oppilaita, jotka eivät muuten ole mukana harrastustoiminnassa. Toiminta on pääasiassa maksutonta ja tapahtuu kouluilla tai niiden läheisyydessä.

HIP-hankkeen toiminta on osa Tampereen kaupungin perusopetusta. Toimintaa ohjaa poikkihallinnollinen ohjausryhmä. Hankekokonaisuudesta vastaa hankekoordinaattori, joka työskentelee kaupungin perusopetuksen alaisuudessa.

HIP-toiminta alkoi viidellä alakoululla ja yhdellä yläkoululla vuonna 2007. Sen jälkeen toiminta on laajentunut uusille kouluille. Syksyllä 2010 HIP-toiminnassa oli mukana yhteensä 34 koulua, joista alakouluja oli 26 ja yläkouluja kahdeksan. Tampereen kaupungissa toimii yhteensä viitisenkymmentä perusopetusta antavaa koulua. Kaupungin ylläpitämien koulujen lisäksi perusopetusta järjestävät valtion ylläpitämä Normaalikoulu sekä kolme yksityistä koulua.

HIP-hankkeen toiminnan ytimen muodostavat lapsille ja nuorille tarjottavat kerhot, jotka kokoontuvat koulupäivän jälkeen. Kerhotarjonta on monipuolista. Suuri osa kerhoista on liikunnallisia, mutta oppilaat voivat harrastaa myös esimerkiksi askartelu- ja käsityö-kerhoissa, elokuvakerhoissa, bändikerhoissa ja kokkikerhoissa sekä opiskella kerho-

toiminnan muodossa vieraita kieliä. Kerhojen ohjaamisesta vastaavat opettajat, koulunkäyntiavustajat sekä tarvittaessa järjestöt tai yksityiset yritykset.

HIP-toiminta on saanut vahvan jalansijan erityisesti Tampereen kaupungin alakouluissa. Yläkoulujen liikunnallisen harrastustoiminnan kehittäminen käynnistyi syksyllä 2008 osana HIP-hanketta. Lukuvuonna 2009–2010 yläkoulujen liikunnallista harrastustoimintaa juurrutettiin lasten ja nuorten liikunnan kehittämisavustuksen turvin. Tampereen kaupunki sai toimintaan 29 000 euron suuruisen avustuksen.

Tavoitteena tarjota nuorille enemmän erityisesti liikunnan harrastusmahdollisuuksia

Yläkoulujen harrastustoiminnan tarkoituksena oli tarjota nuorille mahdollisuuksia harrastaa koulupäivän aikana ja sen jälkeen. Lukuvuodelle 2009–2010 asetettujen tavoitteiden mukaan toimintaa pyrittiin käynnistämään useammalle koululle. Koulut kantoivat vastuun kerhojen järjestämisestä ja liikunnan lisäämisestä koulupäivään. HIP-hankkeen koordinaattori koordinoi toimintaa kokonaisuudessaan. Tavoitteena oli, että hankekoordinaattorin avuksi olisi palkattu lukuvuodeksi 2009–2010 osa-aikainen yläkoulujen koordinaattori, mutta tämä ei toteutunut. Koulut valikoituivat mukaan oman kiinnostuksensa mukaan.

Konkreettiset tavoitteet yläkoulun harrastustoiminnan kehittämisessä olivat:

- Lisätä liikuntaa koulupäivän aikana.
- Tukea nuorten kasvua liikunnalliseen elämäntapaan, erityisesti niiden nuorten, joilla ei ole liikuntaharrastusta.
- Tukea nuorten sosiaalista kasvua ja kehitystä.
- Lisätä nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa koulun käytäntöihin.
- Lisätä kouluviihtyvyyttä ja oppimistuloksia.
- Kehittää uusia ja soveltaa olemassa olevia toimintamalleja liikunnan lisäämiseksi koko koulupäivään.

- Vakiinnuttaa liikunnan lisäämistä tukevat käytännöt osaksi koulujen toimintakulttuuria.

Liikunnan lisääminen koulupäivään koostui kolmesta osa-alueesta:

1. Koulupäivän aikaisen liikunnan lisääminen kehittämällä välituntiliikuntaa.
2. Omaehtoisen toiminnan kehittäminen koulupäivän aikana ja sen jälkeen.
Tampereen kouluilla oli jo aikaisemmin kokeiltu ja kehitetty omaehtoiseen liikkumiseen perustuvaa Active Lounge -toimintamallia, jossa oppilaille luodaan mahdollisuus koulupäivän jälkeen tulla liikkumaan koulun liikuntasaliin omalla kaveriporukalla niin, että koulu tarjoaa välineet ja tilan. Active Lounge -toiminta on valvottua, mutta ei ohjattua. Lukuvuoden 2009–2010 aikana oli tavoitteena juurruttaa Active Lounge -toimintaa useammalle yläkoululle.
3. Koulupäivän jälkeen tarjottavat liikunnalliset kerhot ja kurssit.

Tarkka aikataulu ohjasi toimintaa

Yläkoululaisten harrastustoiminnan suunnittelu käynnistyi keväällä 2009, jolloin laadittiin aikataulu hankkeen etenemiseksi edellisen lukukauden toiminnan pohjalta.

Kevät ja kesä 2009

Kaikille yläkouluille lähetettiin kevään aikana kysely, jolla selvitettiin koulujen halukkuutta lähteä mukaan harrastustoiminnan järjestämiseen. Aikaisempien kokemusten mukaan juuri koulun sitoutuminen harrastustoiminnan järjestämiseen on tärkeää onnistuneen kerhotoiminnan käynnistämiseksi. Kouluja pyydettiin nimeämään hankkeelle jo tässä vaiheessa vastuupettaja (yhdysopettaja), joka toimi myöhemmin linkkinä koordinaattorin ja koulun välillä. Yhdysopettajiksi sopivat ensisijaisesti liikunnanopettajat, koska heillä on ammattitaito ja koulutus liikuntatoiminnan järjestämiseen. Yhdysopettajan tehtäviin kuuluivat koordinointi- ja organisointityön lisäksi harrastustoiminnan markkinointi, ilmoittautumiskäytännöt, ryhmien perustaminen sekä tiedotus oppilaille ja vanhemmille.

Kahdeksan yläkoulu ilmoitti halukkuutensa lähteä toimintaan mukaan. Näiden koulujen yhdysopettajien kanssa pidettiin kokous, jossa kerrottiin muun muassa kouluille osoitettavat varat kerhotoiminnan kehittämiseen. Jokainen koulu sai samansuuruisen rahasumman käytettäväkseen kerhojen järjestämiseen ja välineiden hankkimiseen. Opettajia kannustettiin erityisesti liikunnallisen kerhotoiminnan järjestämiseen, uusien toimintatapojen kehittämiseen ja liikunnan lisäämiseen koulupäivän sisälle.

Koulut tekivät toimintasuunnitelmat syksyä varten ja lähettivät ne hankekoordinaattorille. Toimintasuunnitelmista kävi ilmi koulussa järjestettävät harrastustoiminnan muodot (ohjatut kerhot tai kurssit, omaehtoinen toiminta), toiminnan ohjaajat, tilat, ajankohdat ja mahdolliset välinehankintatarpeet.

Syksy 2009

HIP-hankeeseen mukaan lähteneiden koulujen yhdysopettajille järjestettiin aloituspalaveri. Koulut markkinoivat toimintaa, järjestivät kerhoihin ilmoittautumisen sekä käynnistivät toiminnan. Yhdysopettajat ilmoittivat hankekoordinaattorille käynnistyneet kerhot sekä peruuntuneet kerhot. Myöhemmin syksyllä koulut lähettivät yhteenvedon koordinaattorille syksyn toiminnasta.

Kevät 2010

Yhdysopettajille järjestettiin kevätkauden aloituspalaveri, jossa käytiin läpi koulujen suunnitelmat kevään kerhotoiminnalle ja jaettiin tarvittaessa uudelleen resursseja. Koulut käynnistivät toiminnan ja raportoivat lukukauden päätyttyä toiminnastaan hankekoordinaattorille. Syksyn 2011 toiminnan suunnittelu käynnistyi kevään aikana.

Liikuntakerhot käynnistyivät kouluilla

Tampereella on yhteensä parikymmentä peruskoulua (yhtenäiskoulu tai yläkoulu), jossa järjestetään opetusta 7.–9. luokkien oppilaille. Näistä kouluista kahdeksan ilmoittautui HIP-toimintaan mukaan keväällä 2009. Toiminta käynnistyi seitsemällä koululla syksyllä 2009 ja kahdeksalla koululla keväällä 2010. Taulukko 1 esittelee koulujen kerhotoimintaa.

Taulukko 1. Tampereen HIP-hankkeen yläkoulujen kerhotoiminta lukuvuonna 2009–2010.

Koulu	Syksy 2009	Kevät 2010
Etelä-Hervannan koulu	Sählykerho Liikuntakerho Matematiikkakerho Yrittäjäkerho Tukioppilaskerho Tsemppiryhmä	Sählykerho Liikuntakerho Matematiikkakerho Yrittäjäkerho Tukioppilaskerho Tsemppiryhmä
Hatanpään koulu	Kuntosali- ja pelikerho 4 krt/vko	Kuntosali- ja pelikerho 4 krt/vko
Kaarilan koulu	Liikuntakurssi 1 krt/vko	Liikuntakurssi 1 krt/vko
Kaukajärven koulu		Liikuntakerho 10 krt
Lielahden koulu	Ratsastuskerho 5 krt Active Lounge 2 krt/vko Piparkakutalon teko 1 krt	Ratsastuskerho 3 krt Active Lounge 2 krt/vko Liikunnallinen elokuvakerho
Linnainmaan koulu	Kuntosalivuorot tytöille ja pojille 1 krt/vko	Kuntosalivuorot tytöille ja pojille 1 krt/vko Ratsastus 3 krt Lumilautailukurssi 3 krt
Tammerkosken koulu	Bändikerho	Bändikerho
Tesoman koulu	Active Lounge 2 krt/vko Bändikerho	Active Lounge 2 krt/vko Bändikerho Lumilautailukurssi 4 krt

Toiminnan käynnistyminen syksyllä 2009 ei ollut kaikissa kouluissa helppoa. Hankkeen aikataulua viivästytti jonkin verran rahoituspäätöksen viipyminen pitkälle kesäkuulle. Suunnitelmat osa-aikaisen hankekoordinaattorin palkkaamisesta yläkoulujen HIP-toimintaan eivät toteutuneet, ja hankekoordinaattorilla oli täysi työ alakoulujen HIP-toiminnan käynnistämässä. Muun muassa näiden syiden vuoksi yläkoulujen toiminta päätettiin käynnistää vasta syysloman jälkeen lokakuussa 2009.

Koulut ja erityisesti koulujen HIP-yhdysopettajat olivat suunnitelleet monipuolisen kerho-
tarjonnan usealle koululle. Suurin osa kerhoista oli liikunnallisia kerhoja. Kaikki kerhot pyörivät opettajien vetäminä.

Koulut markkinoivat käynnistyviä kerhoja oppilailleen ennen syyslomaa. Koulujen ilmoitustauluilla oli tietoa kerhoista sekä ilmoittautumislistat, joiden avulla oppilailla oli mahdollisuus ilmoittautua kerhoihin. Tämä ei kuitenkaan osoittautunut hyväksi tavaksi rekrytoida osallistujia, sillä listoilta löytyi useampi pelle peloton tai aku ankka. Opettajat kertoivat kerhoista oppilaille henkilökohtaisesti, ja kerhoista kerrottiin myös keskustelun kautta. Rekrytoinnissa käytettiin joillakin kouluilla hyväksi myös oppilashuoltoryhmiä.

Yläkoululaisten innostaminen kerhotoimintaan osoittautui vaikeaksi. Koulut joutuivat perumaan useita syksyksi suunniteltuja kerhoja oppilaiden vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Syysloman jälkeen ilmeni, että osa kerhoihin ilmoittautuneista oppilaista oli jo unohtanut ilmoittautuneensa kerhoon. Kerhot pyörähtivät kuitenkin jollain tapaa käyntiin seitsemällä koululla. Syksyn toimintaa häiritsi myös sikainfluenssaepidemia, jonka vuoksi joillakin kouluilla suuri osa oppilaista oli pois pitkiäkin aikoja sairastelun vuoksi.

Vastoin käymisestä huolimatta toiminta jatkui vuodenvaihteen jälkeen uudella innolla. Syksyllä HIP-toiminnassa olleiden koulujen lisäksi toiminta alkoi yhdellä uudella koululla. Syksyllä alkaneet toiminnat jatkuivat kevätlukukaudella, joissakin kouluissa HIP-tarjontaa oli

kevällä enemmän kuin syksyllä. Lyhyempiä kurssimuotoisia kerhoja oli kevällä enemmän kuin koko lukukauden kerran viikossa kokoontuvia kerhoja.

HIP-toimintaan osallistuneiden oppilaiden määrä vaihteli paljon eri kouluilla. Osallistujamäärän perusteella erityisen aktiivista toiminta oli Hatanpään ja Lielahden kouluissa. Hatanpäällä kuntosali- ja pelikerhossa kävi oppilaita tasaisesti koko toimintakauden, parhaimmillaan jopa 30 oppilasta kerralla. Lielahdessa Active Lounge -toimintaan osallistui keskimäärin 20 oppilasta. Suurimmassa osassa kerhoista oli korkeintaan kymmenen aktiivista kävijää. Muutamien kerhojen toimintaan liittyi vierailuja koulun ulkopuolelle, esimerkiksi keilahalliin. Näinä kertoina kerhotoiminnassa oli yleensä enemmän osallistujia.

Kuinka tavoitteet toteutuivat?

Yläkoulujen HIP-toiminnan kehittämisen yhtenä tavoitteena oli lisätä liikuntaa koulupäivän sisälle: 1) koulupäivän aikaisen liikunnan lisääminen kehittämällä välituntiliikuntaa; 2) oppilaiden omaehtoisen toiminnan kehittäminen ja 3) koulupäivän jälkeen tarjottavat kerhot ja kurssit.

Toiminta keskittyi koulupäivän jälkeisiin kerhoihin ja kursseihin, joten tavoitteet toteutuivat tämän suhteen hyvin. Tavoitteeseen pääsi erityisesti Hatanpään koulu, jossa liikuntakerho järjestettiin neljänä päivänä viikossa. Suurin osa kerhoista kokoontui kerran viikossa. Kerhoihin osallistuneiden oppilaiden määrä ei ollut kaikissa kouluissa tavoitteiden mukainen. Parissa koulussa kerhotoiminta houkutteli kuitenkin hyvin oppilaita. Osa syksyn kerhoista myös peruuntui osallistujapulan vuoksi.

Active Lounge -toiminta perustuu oppilaiden omaehtoiseen liikkumiseen. Active Lounge -toimintaa oli lukuvuonna 2009–2010 Lielahden ja Tesoman kouluilla. Oppilailla oli

mahdollisuus kahtena päivänä viikossa viettää aikaa yhdessä liikkumisen merkeissä koulun liikuntasalissa. Varsinkin Lielahdessa toiminta oli suosittua.

Koulupäivän aikaisen liikunnan kehittäminen ei kuulunut yläkoulujen HIP-hankkeen toimintaan lukuvuonna 2009–2010. Välituntiliikunnan merkitys korostuu koulupäivän aikaisen liikunnan edistämiseksi. Kahdella Tampereen yläkoululla kokeiltiin onnistuneesti välituntiliikuntaturnauksia edellisenä lukuvuotena. Hyvistä kokemuksista huolimatta välituntiliikuntaturnauksia ei järjestetty lukuvuonna 2009–2010. HIP-hankkeessa on aikaisemmin kokeiltu yhdellä yläkoululla myös Active Lounge -toiminnan järjestämistä liikuntasalissa välituntisin. Toiminta keräsi osallistujia hyvin, jopa niin hyvin, että syntyi ongelmia muun muassa toiminnan valvomisessa. Idea Active Lounge -toiminnan järjestämisestä välituntisin on kuitenkin hyvä. Toimiakseen se edellyttää muun muassa koulun henkilökunnan laajaa sitoutumista niin, ettei välituntivalvonta jää yhden tai kahden opettajan vastuulle, sekä toiminnan porrastamista luokittain niin, että liikuntasalissa ei ole kerralla liikaa oppilaita.

Yläkoulujen HIP-hankkeen tavoitteena oli myös tukea nuorten kasvua liikunnalliseen elämäntapaan. Liikuntakerhojen ja -kurssien myötä oppilailla oli mahdollisuus tutustua eri liikuntalajeihin, jolloin osa toimintaan osallistuneista oppilaista voisi löytää itselleen mieluisan tavan liikkua. Hatanpään ja Lielahden kouluilla erityisesti kuntosaliharjoittelu houkutteli toimintaan myös sellaisia oppilaita, jotka eivät muuten harrasta liikuntaa. Kouluilla on oma kuntosali, joten tutussa ja turvallisessa ympäristössä kynnys tutustua lajiin on matala.

HIP-toiminnalla on mahdollisuuksia tukea myös nuorten sosiaalista kasvua ja kehitystä. Toiminta tarjoaa mahdollisuuden yhdessä tekemiseen ja yhteiseen ajanviettoon. Yhteisöllisyys on nuorille tärkeää. Esimerkiksi kavereiden rooli on merkittävä toimintaan osallistumisessa. Sosiaalisen kasvun ja kehityksen tukemista on kuitenkin vaikea arvioida tässä yhteydessä.

HIP-toiminnan tavoitteena oli myös lisätä nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa koulun käytäntöihin. Active Lounge -toiminnassa nuoret saavat pitkälti itse päättää, mitä tekevät. Kerhotarjonnan suunnitteluvaiheessa hankkeen toimijat tiedustelivat joillakin kouluilla jonkin verran oppilaskunnan toiveita. Alakoulujen HIP-toiminnassa oppilaille on tehty keväisin kerhotoivekysely, jonka pohjalta syksyn toiminta suunnitellaan. Vastaavaa käytäntöä voisi kokeilla yläkoulujenkin puolella laajemmin.

Yläkoulujen HIP-toiminnan vaikutuksia kouluviihtyvyyteen ja oppimistuloksiin on vaikea arvioida. Osallistujamäärät ovat vaihdelleet suuresti ja suuri osa oppilaista oli mukana toiminnassa vain muutamia kertoja. Periaatteessa koulun kerhotoiminta, josta oppilaat pitävät ja jossa he viihtyvät, voi lisätä myös tyytyväisyyttä kouluun.

Hankkeen tavoitteena oli vakiinnuttaa liikunnan lisäämistä tukevat käytännöt osaksi koulun toimintakulttuuria. Kaikissa HIP-toiminnassa mukana olleissa yläkouluissa toiminta jatkui myös syksyllä 2010. HIP-toiminnalla on vahva jalansija erityisesti Tampereen alakouluissa. Yläkoulujen osalta toiminnalla on parissa koulussa jo useamman vuoden perinne. Joissakin kouluissa toiminta hakee vielä koululle sopivia muotoja.

Yläkoulujen HIP-toiminnan pohdintaa

Kaipaako toiminta lisää vastuunkantajia?

HIP-toiminnasta on muodostunut oleellinen osa Tampereen alakoulujen toimintakulttuuria. Yläkoulujen puolella toiminnan juurruttaminen on ollut vaikeampaa. Yläkouluikäiset nuoret ovat vaikea kohderyhmä. Hankkeen toimijoiden mukaan alakoulun oppilaat on kaikin tavoin helpompi innostaa mukaan kuin yläkoulua käyvät nuoret. Myös opettajat ovat alakoulujen puolella innostuneempia ja sitoutuneempia toimintaan. Yläkoulujen toiminta oli lukuvuonna

2009–2010 pitkälti yhdysopettajien hartioilla. Henkilökunnan (aineenopettajien) ja erityisesti rehtoreiden laajempi ja parempi sitoutuminen loisi toiminnalle tukevamman lähtökohdan.

Tampereen kaupungin perusopetus sekä toiminnassa mukana olleet yläkoulut ovat kantaneet vastuun yläkoulujen HIP-toiminnasta. Kolmannen sektorin toimijat ja yksityiset yritykset ovat mukana alakoulujen HIP-toiminnassa mutta eivät juuri yläkoulujen toiminnassa. Yhteistyön lisääminen voisi tuoda enemmän resursseja. Yhteistyötä voisi miettiä myös kaupungin liikuntatoimen suuntaan. Hankekoordinaattorin työaika menee pitkälti alakoulujen HIP-toimintaan, eikä hänellä ole aikaa paneutua samalla tavalla yläkoulujen toimintaan. Toisaalta toiminnassa mukana olleet yläkoulut ovat pääsääntöisesti kokeneet hyväksi sen, että koulut voivat hyvin vapaasti järjestää toiminnan omien lähtökohtiensa mukaan: yläkoulujen toimintakulttuuri on hektisempää kuin alakouluissa, mistä syystä on helpompi ja joustavampi toimia omalta koululta käsin.

Vetäjänä oma opettaja vai vieras ohjaaja?

HIP-toiminnassa mukana olleet yläkoulut ovat pääsääntöisesti sitä mieltä, että koulun oma opettaja on paras vaihtoehto kerhotoiminnan vetäjäksi. Useassa yläkoulussa on käytössä jaksojärjestelmä, jolloin kerhoajat voivat vaihtua useampaan kertaan lukuvuoden aikana. Tämänkaltaisiin muutoksiin koulun ulkopuolisten ohjaajien on ehkä hankalampi reagoida kuin koulun omien opettajien. Yksi HIP-toimintaa vetänyt liikunnanopettaja iloitsi siitä, että kerhotoiminnassa liikuntatunneilla hiljaisemmat ja syrjäänvetäytyvät oppilaat pääsevät enemmän esille koulun harrastustoiminnassa, jolloin opettaja näkee oppilaissa uusia piirteitä. Tämä lisää omalla tavallaan oppilaiden ja opettajan välistä luottamusta. Toinen HIP-toimintaa vetänyt opettaja oli taas sitä mieltä, että oman koulun ulkopuolinen vetäjä on parempi. Hänen kokemuksensa mukaan oppilaat juttelevat avoimemmin vieraille ihmiselle. Omalla opettajalla saattaa myös olla oppitunneilla muodostuneita ennakkokäsityksiä joistakin kerhotoimintaan osallistuvista oppilaista, jolloin suhtautuminen ei ole samanlaista kaikkia kerhoon osallistuvia kohtaan. Joillekin kouluille varmasti sopii paremmin omien

opettajien hyödyntäminen kerhotoiminnan ohjauksessa, ja toisille taas on parempi vaihtoehto etsiä ohjaaja koulun ulkopuolelta.

HIP-toiminta on lisännyt oppilaiden tasavertaisuutta

HIP-toiminta on tuonut tasavertaisuutta niihin kouluihin, joissa on liikuntapainotteisia luokkia. Esimerkiksi Hatanpään koululla keilaaminen ja muu koulun ulkopuolella tapahtuva liikunta on ollut pääsääntöisesti mahdollista vain liikuntaluokkien oppilaille. HIP-toiminnan myötä myös normaalissa liikunnanopetuksessa olevat oppilaat ovat päässeet tutustumaan liikuntalajeihin koulun ulkopuolelle.

Kouluympäristöllä on suuri rooli oppilaiden liikuttamisessa

Kouluympäristöllä on suuri merkitys yläkoululaisten motivoimisessa liikuntaan. Tilojen suhteen Tampereen yläkoulut ovat eriarvoisessa asemassa. Toimintaa on helpompi järjestää ja oppilaita innostaa mukaan niissä kouluissa, joissa on uudehkot liikuntatilat, kuntosali ja pingispöydät, kuin kouluissa, joissa liikuntatilat ovat kymmeniä vuosia vanhoja. Hyvät tilat selittävät varmasti osaltaan Hatanpään ja Lielahden koulujen HIP-toiminnan hyviä osallistujamääriä.

Kurssimuotoinen toiminta tuntuu toimivan

Yläkouluikäisten nuorten maailma on omalla tavallaan lyhytjänteistä, joten monen nuoren on helpompi sitoutua lyhyempiin liikuntakursseihin kuin koko lukukauden kestävään toimintaan. Lyhyemmät liikuntakurssit onnistuivat paremmin myös niissä kouluissa, joissa oli vaikeuksia houkutella oppilaita säännölliseen viikoittain kokoontuvaan kerhotoimintaan. Osallistumisen on myös oltava nuorelle mahdollisimman helppoa. Esimerkiksi liikuntavarustuksen vaatiminen karsii osan oppilaista pois, jolloin koulujen on hyvä miettiä myös sellaisia toimintamuotoja, joihin voi osallistua farkut jalassa. Active Lounge -toiminta on eräs esimerkki.

Avustusjärjestelmä ja käytännön toiminta eivät täysin kohdanneet

Osa vähän liikkuvia nuoria houkuttelee monipuolinen ja vaihteleva toiminta sekä tutustuminen erilaisiin liikuntalajeihin oman koulun ulkopuolella. Myös kuntosaliharjoittelu kiinnostaa nuoria, mutta kaikilla kouluilla ei ole omia kuntosaleja. Tämänkaltaisen toiminnan järjestämisestä aiheutuu tila- ja välinekuluja. Tampereen HIP-hankkeessa oltiin pettyneitä siihen, että lasten ja nuorten liikunnan kehittämistä ei voinut käyttää tila- ja välinekuluihin, vaan avustus oli rajattu pelkästään ohjaajapalkkioihin. Hankkeen toiminnan tarpeet ja avustuksen käyttötarkoitus eivät kohdanneet vaan olivat keskenään ristiriitaisia.

Tampereen HIP-toiminta tuo merkittävän lisän lasten harrastusmahdollisuuksiin

Kokonaisuudessaan Tampereen HIP-toiminta tavoittaa suuren joukon lapsia ja nuoria. Lukuvuonna 2009–2010 toimintaan osallistui alakoululaisia ja yläkoululaisia yhteensä parisentuhatta. Koulun jälkeen järjestettävä maksuton harrastustoiminta tarjoaa monipuoliset harrastamisen mahdollisuudet etenkin niille lapsille ja nuorille, joiden ei ole syystä tai toisesta mahdollista osallistua muuhun harrastustoimintaan. Toiminnalla on vahva poliittinen tuki ja hyvät mahdollisuudet olla yhä tiiviimpi osa koulujen toimintakulttuuria myös yläkouluissa.

JYVÄSKYLÄN HARRASTUSHANKE

Kehittämishankkeen tavoite

Jyväskylän kaupungin Lasten ja nuorten harrastustoiminnan kehittämishankkeen vuosien 2009–2010 tavoitteena oli edistää lasten ja nuorten sekä erityisryhmien liikuntaa. Hankkeessa pyrittiin aktivoimaan urheiluseuroja sekä järjestämään harrastusmahdollisuuksia lapsille ja nuorille etenkin asuinalueilla, joilla tarjonta on vähäisempää tai sitä ei ole lainkaan. Ensisijaisena kohderyhmänä olivat liikunnallisesti passiiviset sekä urheiluseuraan kuulumattomat lapset ja nuoret sekä ne, jotka tarvitsevat erityistä tukea liikunnan harrastamiseen. Tavoitteena oli tarjota lapsille ja nuorille mieluisia liikunta-kokemuksia ja auttaa heitä omaksumaan jatkuva liikunnan harrastaminen.

Erityisryhmien osalta hankkeen tavoitteena oli luoda lisää harrastamisen mahdollisuuksia paikallisissa urheiluseuroissa sekä kehittää toimintamalleja, jotta lapset voisivat tutustua eri lajeihin. Tämä edellytti erityisesti urheiluseuroissa toimivien henkilöiden lisäkouluttamista sekä ennakkoluulojen hälventämistä. Kouluttamisen ja ohjauksen tarkoituksena oli mahdollistaa vaativienkin erityisryhmien liikunnan järjestäminen. Jyväskylän liikunta-palveluilla on aiheesta laaja-alaista osaamista.

Toiminnan sisällöt

Hankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten liikunnallisia perustaitoja kehittämällä auttaa heitä löytämään mieleinen liikuntaharrastus sekä lisätä terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä tietoja ja taitoja. Mukana olevien urheiluseurojen oli tarkoitus jakaa omaa osaamistaan myös muille paikallisille seuroille, jotta lapsille ja nuorille avautuisi mahdollisuus tutustua useaan eri urheilulajiin ja liikuntamuotoon. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut ja urheiluseurat kartoittivat uuden Jyväskylän asuinalueet, joissa ei ole paljoa tarjolla harrastamisen mahdollisuuksia lapsille ja nuorille. Haja-asutusalueilla ei ole yhtä moni-

puolista tarjontaa kuin kaupungin keskustassa. Asuinalueiden vahvuuksia hyödyntäen oli tarkoitus luoda erilaisia liikuntamahdollisuuksia myös haja-asutusalueen lapsille ja nuorille.

Hankkeen toimintasuunnitelmassa painotettiin koulutusta. Sillä haluttiin lisätä tietoa sekä vaikuttaa seuroissa toimivien ihmisten asenteisiin. Koulutuksen ja seurojen keskinäisen yhteistyön avulla oli tarkoitus löytää myös malleja, joilla urheiluseurojen omaa perustoimintaa saadaan tehostettua.

Harrastetoiminnan tueksi suunnitelmassa oli Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelujen ja seurojen yhdessä järjestämät ns. harrastemessut. Tapahtumissa lapsilla ja nuorilla olisi yhdessä vanhempiensa kanssa mahdollisuus tutustua paikallisiin urheiluseuroihin sekä kokeilla eri lajeja.

Hankkeen toteutuminen 2009–2010

Jyväskylän kaupungin Lasten ja nuorten harrastustoiminnan kehittämishankkeessa toteutui kauden 2009–2010 aikana seuraavaa: Säännöllisesti järjestettävä harrasteliikuntatapahtuma Lasten Liikuntapeuhula, yläkouluikäisten RUSH-koulukiertue, urheiluseurojen järjestämää harrastustoimintaa lähialueilla sekä kesäleirit.

Lasten Liikuntapeuhula

Lasten Liikuntapeuhula oli kuukausittain lapsille ja heidän vanhemmilleen järjestettävä liikuntatapahtuma Jyväskylän Hipposhallissa. Hankevastaavan mukaan Liikuntapeuhulasta tuli hankkeen ydin, vaikka suunnitelmassa tapahtumalla oli pienempi rooli. Järjestäjät pitivät tapahtumia merkittävänä onnistumisena. Tässä yhteistyöprojektissa toteutui useamman seuran välinen yhteistyö. Tapahtuman tarkoituksena oli tarjota lapsille ja heidän vanhemmilleen helppo ja halpa (lapsilta sisäänpääsy 2 €, vanhemmat ilmaiseksi) tapa tutustua yhdessä erilaisiin harrastusmahdollisuuksiin ja lajeihin. Kauden 2009–2010 aikana

neljästi järjestetyissä liikuntatapahtumissa kävi 2564 lasta ja vanhemmat mukaan lukien yhteensä noin 7100 osallistujaa. Hankevastaavan mukaan Lasten Liikuntapeuhulassa kävi paljon samoja lapsia perheineen.

Liikuntapeuhula oli monen eri tahon yhteistyöprojekti. Siinä oli hankkeesta vastaavan Jyväskylän kaupungin lisäksi mukana paikallisia liikunta- ja urheiluseuroja, SLU:n aluejärjestö, läheisen perhepuiston tukiyhdistys, SPR, pelastuslaitos, Liikenneturva, poliisi ja seurakunta. Lasten Liikuntapeuhula jatkuu edelleen vuosina 2010–2011 omarahoitteisena.

RUSH-koulukiertue

RUSH-koulukiertue järjesti yläkouluilla välituntiliikuntaa koulupäivän klo 10–14 välisenä aikana. Kevään 2010 aikana kiertuetapahtuma pidettiin kahdeksalla Jyvässeudun yläkoululla. Välituntiliikuntaa ohjanneet henkilöt olivat helluntaiseurakuntaan kuuluvia liikunta- ja urheiluseuraimisiä. Päivän aikana oli ohjelmassa leikkimielistä kisailua, salibandyä, koripalloa, jalkapalloa ja muita lajeja, joita on helppo kokeilla ja harrastaa yhdessä. Välituntiliikunnan tavoitteena oli innostaa ja aktivoida vähän liikkuvia ja liikunnallisesti passiivisia nuoria osallistumaan yhteiseen liikunnalliseen toimintaan.

Harrastustoiminnan toteuttaminen yhteistyössä paikallisten seurojen kanssa

Seurojen järjestämä harrasteliikunta käynnistyi suunniteltua myöhemmin. Syksyllä 2009 yhteistyö oli vasta suunnitteluvaiheessa. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut olivat hankkeen rahoituksen varmistuttua yhteydessä niihin seuroihin, jotka olivat saaneet seuratukea joko lasten ja nuorten toiminnan kehittämiseksi tai seuratyöntekijän palkkaamiseen. Syksyn 2009 aikana oli useampia kokoontumisia mukaan sitoutuneiden liikunta- ja urheiluseurojen kanssa. Hankeyhteistyöstä kiinnostuneita seuroja oli alun alkaen noin 20, mutta lopulta koko hankkeen toteuttamiseen osallistui yhteensä noin 10 seuraa.

Parkour Akatemia järjesti Liikettä lähioon -harrastustoimintaa Jyväskylässä Huhtasuon, Vaajakosken ja Kuokkalan asuinalueilla. Keskeisenä ajatuksena oli, että parkouria ohjattiin lasten ja nuorten omilla asuinalueilla, erityisesti niillä, missä ei ollut ennestään lajitarjontaa. Parkour Akatemialla oli neljä ryhmää kevään 2010 ajan. Osallistujat olivat lähinnä yläkouluikäisiä sekä mukana muutama nuorempi. Ryhmissä oli 12–20 osallistujaa. Samat nuoret osallistuivat toimintaan koko kevään ajan. Parkour Akatemia koulutti seuran omia harrastajia ohjaajiksi.

Tikkakosken Pallo järjesti liikunnallista harrastustoimintaa Tikkakosken alueella paikallisten tapahtumien yhteydessä. Tarkoituksena oli tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuus tutustua eri lajeihin lähialueella.

Jyväskylän Pallokerho järjesti ”Eskarifutista” päiväkotien esikouluryhmille. Jalkapalloilutuokiot pidettiin hoitopäivän aikana. Mukana oli 13 päiväkotiryhmää, yhteensä noin 250 lasta. Kevään 2010 aikana järjestettiin mukana olevien ryhmien yhteinen turnauspäivä Jyväskylän Hippoksella. Lisäksi kesän 2010 kynnyksellä oli Pohjanlammen koululla Kuokkalan asuinalueen päiväkotien oma jalkapalloturnaus.

Kesäleirit

Viiden urheiluseuran yhteisesti järjestämät päiväleirit pidettiin Jyväskylässä Hippoksen alueella kesäkuun kolmen ensimmäisen viikon ajan. Leiritoimintaa oli klo 10–14 välillä. Leirin tarkoituksena oli järjestää lapsille monipuolista liikunnallista tekemistä vanhempien työpäivän aikana. Leirit oli suunnattu ensisijaisesti alakouluikäisille lapsille, jotka eivät ole ennestään mukana seuratoiminnassa.

Sivukylien harrastustoiminta ei toteutunut

Sivukylien kouluille suunniteltu harrastetoiminta ei toteutunut. ISON Tanhuajilla oli tarkoitus järjestää harrastustoimintaa Tikkanan, Kuohun ja Vesangan kouluilla, mutta ryhmiin ei tullut osallistujia. Kouluilla oli jo muita kerhoja. Myöskään parkouriin ei tullut osallistujia.

Arviot hankeosoiden onnistumista

Hankevastaava arvioi hankkeen käynnistyneen hyvin vaikkakin suunniteltua myöhemmin. Hänen mukaansa pirstaleisuus näkyi hankkeen toteutumisessa koko kauden ajan. Suunnitteluvaiheessa kantavana ajatuksena oli keskittyä pidempijaksoiseen, kolmen vuoden toimintaan. Etenkin liikunta- ja urheiluseurojen näkökulmasta hän arvioi sen olevan tärkeää. Hankevastaava pitää onnistumisena sitä, että useita seuroja saatiin yhteistyöhön mukaan. Hän toivoi kuitenkin, että seuroja olisi saatu sitoutettua vielä paremmin toiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun. Se oli vaikeaa, koska seurat saivat korvauksen ohjaamisesta eivätkä suunnittelusta.

Tämän harrastehankkeen puitteissa seurat eivät juuri uusia jäseniä saaneet, mutta kyselijöitä oli kuulemma ollut runsaasti. Kiinnostus parkourin ympärillä jatkuu. Innokkuus lajia kohtaan näkyi, ja Parkour Akatemian järjestämään harrastustoimintaan tuli paljon osallistujia ja seura sai hankevastaavan mukaan runsaasti kyselyjä. Hankkeen tarkoituksena ei kuitenkaan ollut ensisijaisesti tuottaa seuroille lisää jäseniä.

Osallistujat ja toiminnan jatkuvuus

Hankevastaava arvioi, että seuraavalla kaudella voitaisiin saavuttaa ainakin osittain samat lapset kuin 2009–2010 aikana. Suurimpana ongelmana hän näki kysymyksen jatkuvuudesta: Harrastehanketta ei voitu enää jatkaa Liikkuva koulu -rahoituksen tultua, koska Jyväskylän kaupungin oli mahdollista jättää ainoastaan yksi hankehakemus ja se oli Liikkuva koulu -hankerahoitukseen.

Parkour Akatemia haki kaudelle 2010–2011 avustusrahoitusta Liikettä Lähiöön -hankkeelle. Lajina parkour on hankevastaavan mukaan ideaali, koska se ei vaadi erityisjärjestelyjä tai rakennettuja olosuhteita vaan siinä voidaan käyttää luovasti olemassa olevaa tilaa. Myös osallistuneilta lapsiperheiltä kehuja saanut Liikuntapeuhula pyrittiin turvaamaan muun rahoituksen kautta kaudelle 2010–2011.

Arviot hankerahoituksesta

Hankevastaavan arvion mukaan kauden 2009–2010 rahoituksen käyttömahdollisuudet tuntuivat aluksi vapaammilta kuin aiemman kerhotoiminnan rahoitus. Rahoitusehtojen selvittyä tuli kuitenkin tieto, että rahaa oli mahdollisuus käyttää ainoastaan ohjaajakorvauksiin, kuljetuskustannuksiin sekä matkakuluihin tms. Jyväskylän kaupungin kehittämishankkeen saama 18 000 euron rahoitus käytettiin kokonaisuudessaan ohjaajakorvauksiin. Hankkeessa oli paljon muita kuluja, jotka jouduttiin kattamaan omarahoitusosuudesta. Hankkeen budjetoitu omavastuuosuus ylittyi huomattavasti. Hankevastaava koki lasten ja nuorten liikunnallisen kehittämisrahoituksen heikkoutena sen, ettei avustuksella voitu kustantaa muun muassa suunnittelua, tiedottamista tai markkinointia. Hankevastaava arvioi, ettei maksuttoman internetin käyttö riitä ainoana markkinointi- ja tiedottamisvälineenä. Hankevastaava kritisoi hankerahoitusten lyhytaikaisuutta. Vuosi suunnitteluun, järjestämiseen ja toteuttamiseen on hänen mukaansa aivan liian lyhyt aika.

LIITE: RAHOITETUT HANKKEET

Hanke	Avustus
Lapin lääni	
Enontekiön kunta	3500
Inarin Yritys	900
Kemin Lämärit ry	4000
Pellon kunta/nuoriso-liikuntatoimi	1700
Ranuan kunta	5700
Rovaniemen kaupunki, liikunta- ja nuorisopalvelukeskus	9600
Savukosken kunta	4000
Sodankylän kunta, liikuntatoimi	5600
Sodankylän 4H-yhdistys	3000
TUL:n Lapin piiri ry	5000
Utsjoen kunta	1500
Pelkosenniemen kunta, sivistysosasto	5500
Itä-Suomen lääni	
Hirvensalmen kunta	5000
Savonlinnan Seudun Liikunta ry	18000
Vieremän Koitto	7700
Lapinlahden Veto ry, yleisurheilujaosto	3000
Varkauden kaupunki/liikuntapalvelut	22000
Kuopion kaupunki	20000
Kiteen kaupunki	8200
Ilomantsin kunta	3600
Itä-Suomen liikuntaopisto	9500
Länsi-Suomen lääni	
Kemiönsaaren kunta	18000
Loimaan kaupunki	14000
Tarvasjoen kunta	4000
Turun kaupunki	23000
Turun Urheiluliitto ry	2000
Uusikaupunki	18000
Rauman kaupunki	10000
Kauhajoen kaupunki	3500
Kokkolan kaupunki	15000
Lestijärven kunta	4000
Seinäjoen kaupunki	9000
Vetelin kunta	5000
Tampereen kaupunki	29000
Valkeakosken Haka ry	7500
Jyväskylän kaupunki	18000

Oulun lääni	
Haukiputaan kunta	13000
Iin kunta	13000
Kalajoen kaupunki	15000
Ajax-Sarkkiranta ry	4500
Nivalan Liikuntakeskus Oy	5000
Pudasjärven 4H-yhdistys ry	8500
Siikalatvan kunta	6200
Kajaanin kaupunki	7000
Otanmäen-Vuolijoen seuraunioni ry	3500
Paltamon kunta	1800
Puolangan kunta	8000
Vaalan kunta	2500
Etelä-Suomen lääni	
Espoon kaupunki	4000
Helsingin kaupunki: Liikuntaa kaikille tasavertaisesti	10000
Helsingin kaupunki: Nuorten liikuntapassi	3000
Non Fighting Generation ry	7000
Keravan kaupunki	26000
Kirkkonummen kunta	22000
Masalan Koti- ja kouluyhdistys ry	8000
Lohjan Liikuntakeskus oy	6000
Nurmijärven Kunto ry	2000
Tammisaaren kaupunki	4000
Tuusulan kunta (Riihikallion koulun tuki ry)	2000
Vantaan kaupunki	22000
Vihdin kunta	14000
Porvoon liikunnallinen iltapäiväkerho ry	-
Ruotsinpyhtään kunta	2000
Lahden kaupunki	23000
Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry	13000
Nastolan kunta	10000
Sysmän kunta	3000
Riihimäen kaupunki	8000
Imatran kaupunki	5000
Janakkalan Jana ry	8000
Lappeenrannan kaupunki	6000
Pohjois-Kymen Liikuntayhdistys ry	27000

